

The 14th NooJ International Conference - Virtual Conference,
Zagreb, 5 - 7 June 2020

Formalising the Latin Language on the Example of Medieval Latin Wills

Linda Mijić
lmijic@unizd.hr

Anita Bartulović
abartulo@unizd.hr

Department of Classical philology, University of Zadar, Croatia

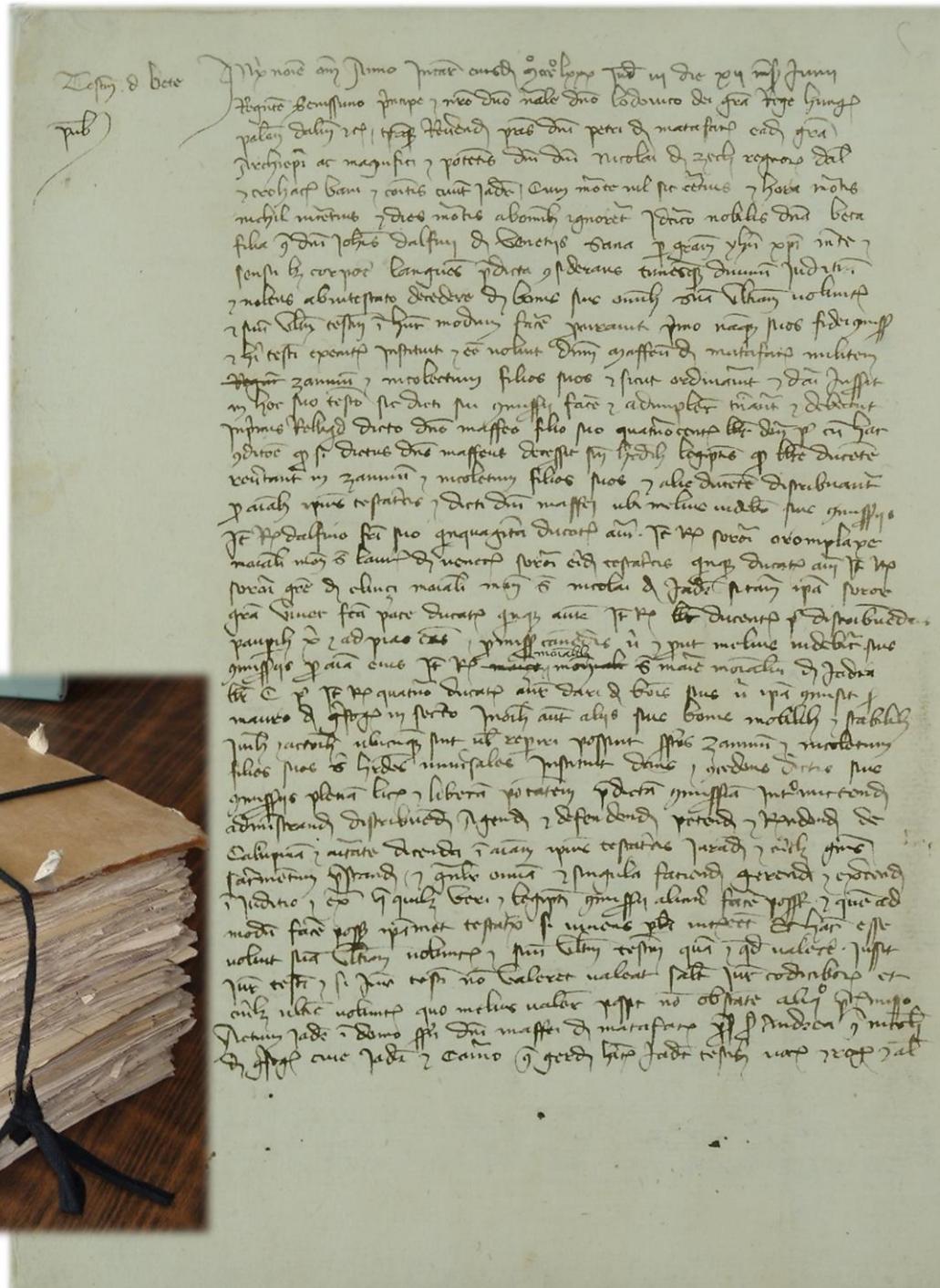
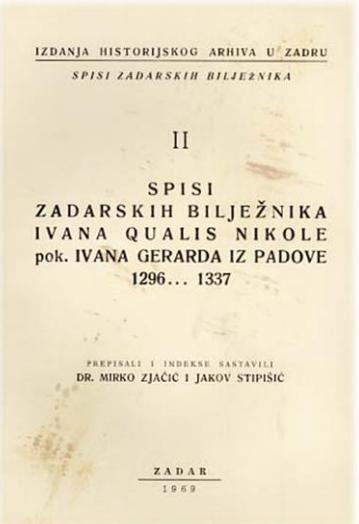
Introduction

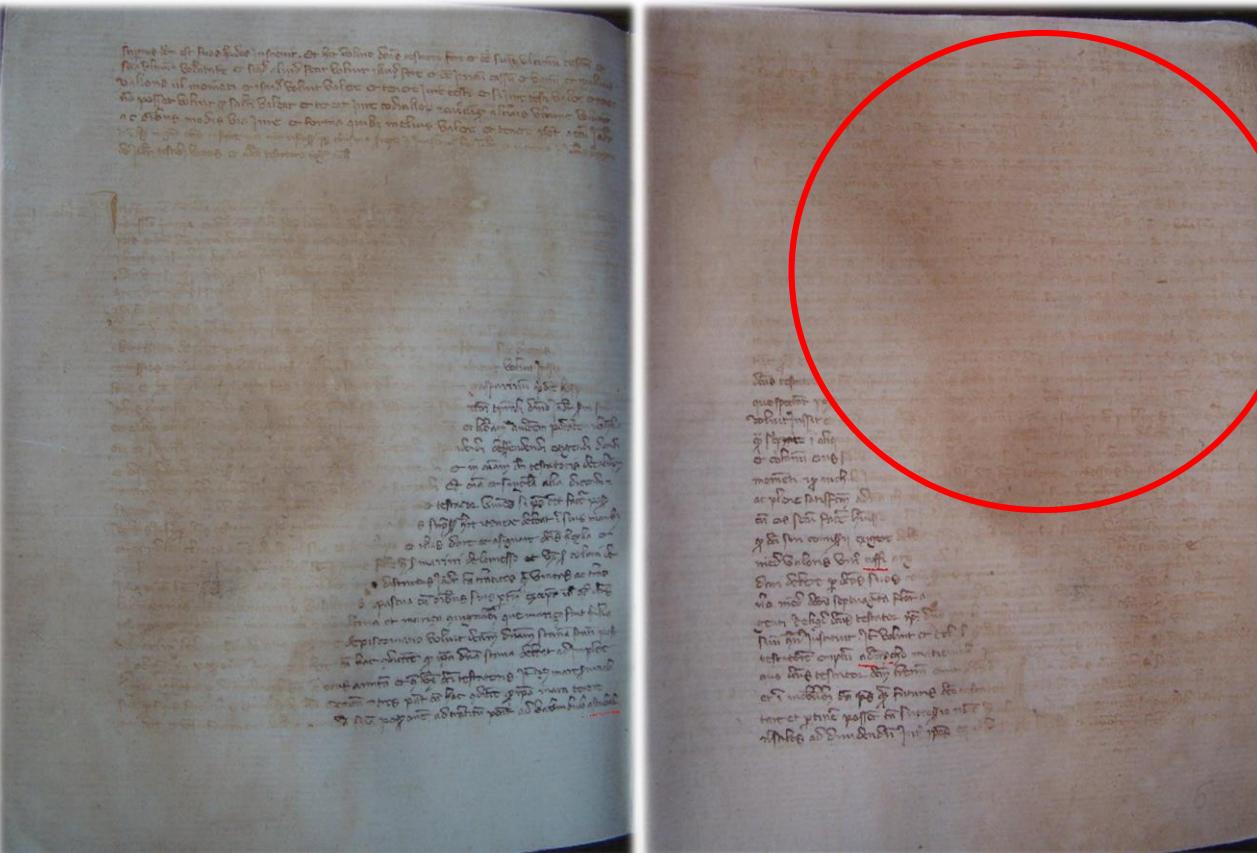
Corpus

385 wills (1209 - 1409 AD) from the Zadar commune

- a) 301 wills published in hard copy
- b) 84 manuscripts in the State Archives in Zadar

Transcription and OCR

15) PP, B. IV, F. 16 (3), f. 4v–5v; darum [4.5.] 1377.
Testamento ser Nicolai de [Graborum]

In Christi nomine amen. Aman ab incarnatione eiusdem millesimo trecentesimo
septuagesimo scriptio, scilicet quarta decima, die quarti mensis maii, regnante recuperato
principi et domino nostro naturali domino Ladone, et gratia Inclyta Regae Hungariae, Poloniae
et Dakotae, temporique recuperati patria et domini domini Petri de Alatina, dei et regis
eadis apostolicae spiritus exhortacioni factis, et auctoritate et potentia viri dominii Rapibus de
Sundis de Placencia, cunctis iudeis coenatis. Cum huius mundi vita sit fragilis et periculosa
mortis precipientis et sedis vanagloriosa debet pro opere sua habere dictum exemplari dicentes
.Vigilate [st cruce] quia recessit dies regis crux et celorum. Quia ut nobilis ser Nicolas
condam ex Christofori de Graborum, cuius Iudea, licet longioris corpore [Iudea gravis domini
nosti Iesu] Christi cum bona auctoritate et apostolici predicti consideratio velut [exemplarum] primo
salutis anima que et bona sua transiret, sicut habebat in hoc mundo ad eam libenter dispensare et
ordinare, ut non post sua obitum mandatum remanserit. [Inclusum] ab initio decessit per
supradictumque talis suorum condidit testamentum in hac forma sic dicens. Imprimi eis
comissionis et executores, tunc sui testamenti et huius sue voluntatis insimili, volunt
recte et fonsandis fore et sese Hegilius et Xistoforus fratres et nepotes suis dilectos et
fratrem Gasparium priorem hospitalis sancti Iohannis baptista de Indie. [Quos pro executione]
proxima testator velut esse edocentes tempore obituum, propter conseruationem statuta et
conveniens cunctis fratribus. [Sancti et concessione] tunc eis auctoritate plena et liberata
autonomia potestentia et facultate omnia et resoluta sunt et reddita sunt, sicut aperte, discute
petenti, respondenti, defensandi, exigenti, donati et disponendi, conservant et bona bona
comunitatis et in unum divit refectione de ceterorum mundi et mundilibus aliud sacramentum
renovandi et fortificandi et amans eis dicendi et docendi esse quilibet vir et laudes
comitatus ut propter testator vellet. Et proxima est statua posse velut testator dicitur
testator, quod frater Gasparius suis commissariis expressius et tenere debet in eis
manib[us] et apud eis claves omnes de domo sua et de campo et illas dare et signare dicta Regula
et Xistoforus nequitos cum Item reliqui domine Stana filie condam ser Alarimi de Lomess
et uxori ser Colani de Ius totam suam possessio[n]em, quam habet in iure. Pistorum se
dicitur Iudea tam patetica quam ruris ac terra laboratoria et non laboratoria buebus
et pascuis cum omnibus suis partimentis excepto illo, quod dictus testator [...] Iohes Mathew
et a Vincis et Maria consanguineos, quia Maria fuit filia condam Marini de Lomess. De qua
possessione utrumque velut dictum dominum Stana statua posse absit ab
possessione utrumque debere cum hoc conditione, quod ipsa dominus Stana debet amplectere legata
reliqua per dominum Jacobum condam sua munera et condam utrumque dicti testatoris. Item
relicta Maris servitale sua pro sua fratribus et mercendo libras centum et tres parviorum cum hac
conditione, quod ipsa Mara iugera, gaudete et confundete debet quandocumque sum possesse
ad seruatione positivo ad Bahimud Antibus (fol. 4v) debent et
restituent ipsi Mara dictis libras centum et
libras centum relaxantur
de Bahimud Mara reliqui
so... de caritate pro anima
ea...
summa summa causa...
summa causa... date... doce filios
... 300

Item reliqui vero cum suam possessionem
post obitum
Et fruges
Item volvit dictus testator, quod frater Gasparius solus debet uider, examinare omnia sua
instrumenta que habet, que spectant possessio[n]em de Pistorum
duri debet ipsi domine Stana. Huius volunt, iussit et mandauit
dictus testator, quod omnia instrumenta et scriptura, ita publica, ita privata et... quae
scripturis in uno custodio dicti testatoris...
Colamus qui filium et nepotem suum, et
vallores vel monimenti et pro nichilo... Item dicitus testator et confessus fuit
se interea solutum fore ac plane satisfactus a domina Ch...
... sum sis secundum frater Iohannes et
debet pro anno dicti testatoris... quod dicti...
commissari ex parte debet...
modestus, valens, tenuis, offi... ardent... habit... et
dictus debet per dicto suos confessores pro anima sua... celebretur
... vero modus dictorum regimenter dictorum suorum et modus
valens dict... et modestus, valens dict... gesti velipid dictus testator ipsi domino
reliqui mod... debet... testatorum sumptus ad man...
dictum turpissimum sunt... In cunctis autem aliis sua bona nobiscum et
intercessione tua protrectio quae futura dicto testator spectabatur et pertinetib[us] [et que
in futuris] spectare et pertinet possunt tunc successore nomine quam aliquo alio successu[m]
modo sive hereditate universales ad dividendum inter fratres equitab[er]e.
(fol. 5r) dicti Hebrei dux et filii minorum videlicet Georges

Et hoc volvit dictus testator fore et esse suam ultimum testamentum et suam
ultimo voluntatem. Si et good alio fecit, volunt illud fore et esse ultimum, causam et causam et
valens voluntate vel momentu et non voluntate velut et tenere iure testamentum. Et si iure testamenti
volat et tenere non posset, volunt good ultimum valens et tenere iure codiciliorum et omni modo,
ut pars et forma, qualis melius valens et tenere posset. Actum Iudea in confilio ex parte
Gringorum, in domo habitationis dicti testatoris regimenter ser Colano condam ser Mathier de
Elinne et ser Francisco condam ser Ambrois de Gruich, cunctis cunctis latitudinibus
testibus vocatis rogatis et aliis.

¹ Iustus
² Max. .... Secur.

2. cunctus et ... cum

Testamentum Uiti subdiaconi

(C. Die undecimo .....nte) mense ianuario, indictione secunda, presentibus domino Basilio et domino Martino, sacerdotibus sancti Stephani ..... (Ia)drensibus, et aliis. Cum morte nil sit cercius uitaque nichil incercius etc. Idcirco ego quidem **Ui(tus)**, subdiaconus ecclesie sancte Anastasie Iadrensis, filius condam demini (!) Thome Iadratini, licet infirmus corpore, sanam tamen 52 habens me(moriam et sensum, tale) de bonis meis post obitum meum facio et ordino testamentum, in quo meam **fideicomissa(riam)** ..... ordino et dimitto matrem meam Mariam, cui animam meam et corpus per omnia recomitto, cui **di(mitto)** ..... (par)tem omnium bonorum paternorum et maternorum ad tenendum, gaudendum et possidendum in uita sua et **fa(ciat)** ..... (fruc)tibus ipsius partis mee per tempora sicut poterit, et ad obitum suum uel ante si ei uidebitur uendat medietatem ipsius partis ..... (**pro anima mea et**) meorum defunctorum missas, elymosinas et alia opera misericordie et pietatis, sicut eidem secundum (**Deum melius et iustius apparebit ..... reliquam**) medietatem eiusdem mee tercie partis ipsorum bonorum, tunc iudico comuniter ..... et suis heredibus, cui Marie, matri et commissarie mee do et trado omnem (**plenam uirtutem et liberam potestatem, sicut aliquis uerus et legipotimus**) commissarius uel commissaria alicuius defunti habet et habere potest...

Dictionary and Grammars

13961 tokens

```
# Nouns
N_Case = Nom | G | D | Acc | Voc | Ab;
# nominative | genitive | dative | accusative | vocative | ablative
N_Gender = m | f | n;
# male | female | neuter
N_Number = s | p;
# singular| plural
N_Type = c | top | ant;
# common | toponym | anthroponym
```

comes ,N+m+c+FLX=MILES

FLEXION: 47 paradigms

```
MILES = <E>/Nom+s + <E>/Voc+s + <B2>it(is/G+s + i/D+s + em/Acc+s + e/Ab+s +
es/Nom+p + um/G+p + ibus/D+p + es/Acc+p + es/Voc+p + ibus/Ab+p);
```

Characteristics of Medieval Latin

- **Reduction:** diphthong *ae* > *e*   *domine*
- **Confusion:**
  - *i/e* and *u/o*   *linteamen/lentiamen/lintiamen*
  - double/single consonants   *apatinus/appatrinus; villanus/vilanus*
  - *ti* ↔ *ci* before vowel   *absolutio/absolucio; condicio/conditio*
  - *ch* ↔ *c*, *th* ↔ *t*, *ph* ↔ *f*   *orphana/orfana*
  - *i* ↔ *y*   *cimator/cymator*
  - *c* ↔ *ct*   *dote/docte*
  - *s* ↔ *sc*   *consilium/conscilium*
  - *c* ↔ *ç* ↔ *z*   *cancellarius/cançelarius/canzellarius*
- **Epenthesis:**   *calumnia/calumpnia*
- **Hypercorrection:**   *etas/hetas, hospicium/ospicium*

Variants of a surname:
Picica, Pizica,
Piciga, Piziga,
Picika, Piciha,
Piçiha, Piceca,
Picega, Piçega,
Piçeha, Piçcha,
Piçga, Piçca,
Pizca, Piçho

Variants

socrus, N+f+c+FLX=CASUS

socera, socrus, N+f+c+FLX=TERRA

socra, socrus, N+f+c+FLX=TERRA

domina, N+f+c+FLX=FILIA

domna, domina, N+f+c+FLX=TERRA

dompna, domina, N+f+c+FLX=TERRA

dopna, domina, N+f+c+FLX=TERRA

dona, domina, N+f+c+FLX=TERRA

donna, domina, N+f+c+FLX=TERRA

gognaus, N+m+c+FLX=LUPUS

gognaius, gognaus, N+m+c+FLX=FILIUS

gognayus, gognaus, N+m+c+FLX=FILIUS

gonaius, gognaus, N+m+c+FLX=FILIUS

gongnaius, gognaus, N+m+c+FLX=LUPUS

gognalius, gognaus, N+m+c+FLX=FILIUS

elemosina, N+f+c+FLX=TERRA

elemosyna, elemosina, N+f+c+FLX=TERRA

elimosina, elemosina, N+f+c+FLX=TERRA

elymosina, elemosina, N+f+c+FLX=TERRA

helemosina, elemosina, N+f+c+FLX=TERRA

helymosina, elemosina, N+f+c+FLX=TERRA

guarnazia, N+f+c+FLX=TERRA

guarnaça, guarnazia, N+f+c+FLX=TERRA

varnacia, guarnazia, N+f+c+FLX=TERRA

uarnacia, guarnazia, N+f+c+FLX=TERRA

varnacio, guarnazia, N+f+c+FLX=RATIO

varnaco, guarnazia, N+m+c+FLX=RATIO

varnacon, guarnazia, N+n+c+FLX=INDECL

guarnazonum, guarnazia, N+n+c+FLX=VERBUM

Typing errors

1) MISSPELLINGS OF NOUNS:

arepiseopum *instead of archiepiscopum*
becudes *instead of pecudes*
mote *instead of morte*
goncellam *instead of gonellam*
iurum *instead of uirum*
denariuorum *instead of denariorum*

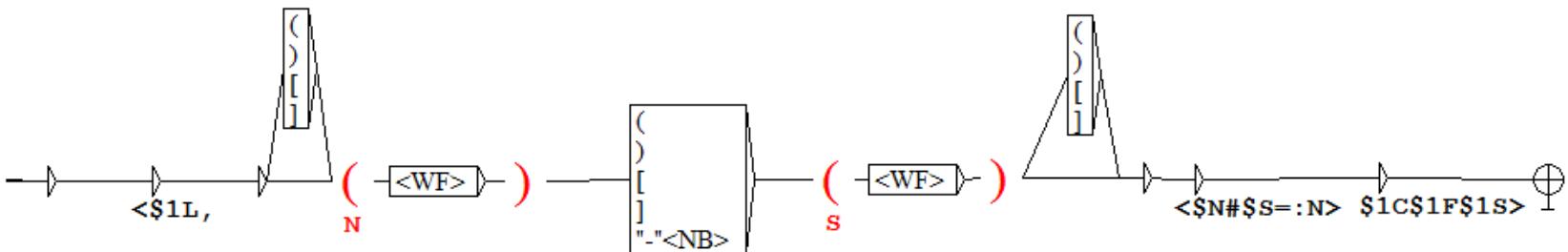
2) ERRORS IN THE DECLENSION:

aurifico (1) *instead of aurifice* (9) (Abl. sg.)
dota (1) *instead of dote* (55) (Abl. sg.)
terminibus (1) *instead of terminis* (1) (Abl. pl.)
uestas (1) *instead of uestes* (12) (Acc. pl.)

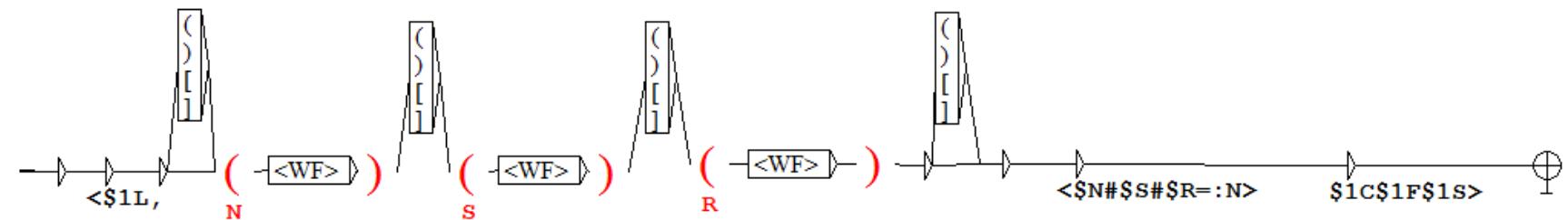
- to describe them with superlemma?
- to review all the text?

Challenges

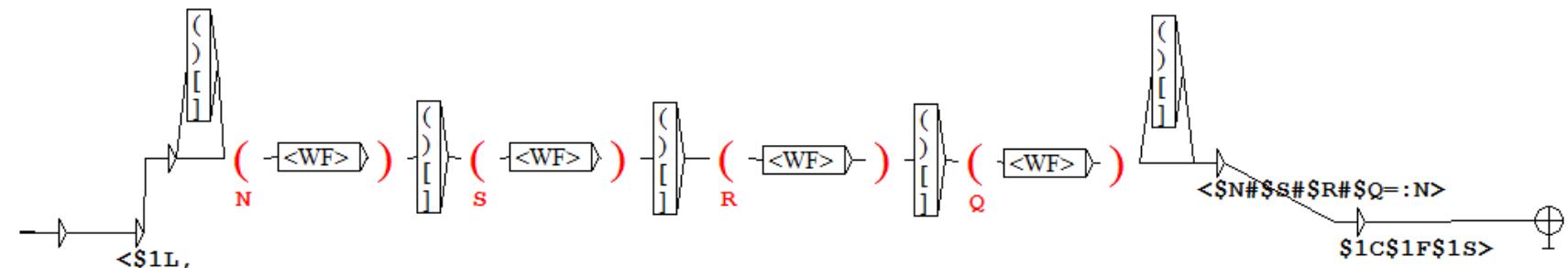
- (habita)trix
- habi(tatrix)
- t(h)orum
- mi)s(sis)
- [in]dic[cione]
- habita-221trix

→ (habita)trix

→ re(fu)tacionis

→ ma(nte)ll(um)

Reset

Display: 5 characters word forms

before, and

 5 after. Display: Matches Outputs

Text	Before	Seq.	After
<p>olim matris eorum ..... uendidi suprascriptas ad omnia suprascripta ..... secundum formam det fratribus solidos V (pro det fratribus solidos V (pro sibi tenemur per publicum instrumentum cum eo manendo, et sua cum eo manendo, et sua cum eo manendo, et sua sua si uidua permanebit et cuncta et singula bona et cuncta et singula bona et cuncta et singula bona et teneor. Item libras XVI in teneor. Item libras XVI in ipsius Suehne (!) uolo, quod dicte ipsius Suehne (!) uolo, quod dicte ipsius Suehne (!) uolo, quod dicte uxor mea designet sibi unam pro anima mea, secundum suam debeant totum redditum omniarum mearum obierint ante (etatem 54 legitimam) ..... aliquam paruorum in pecunia uel in paruorum in pecunia uel in iure testamenti, saltim ualeat iure sint et esse debeant Rainerij, dominam, vsuariam, massariam, gubernatricem et eiusdem millesimo trecentesimo quadragesimo sexto, uoluit et ordinauit, quod omnia</p>	<p>poss(essio)nes/<possessio,N+f+c+p+FLX=RATIO+Voc> s(tatu)ti/<statutum,N+n+c+G+s+FLX=VERBUM>) mi(s)sis/<missa,N+f+c+D+p+FLX=TERRA>) mi(s)sis/<missa,N+f+c+p+FLX=TERRA+Ab> r(e)futacionis/<refutatio,N+f+c+G+s+FLX=RATIO> prece(p)ta/<preceptum,N+n+c+p+FLX=VERBUM+Nom> prece(p)ta/<preceptum,N+n+c+p+FLX=VERBUM+Acc> prece(p)ta/<preceptum,N+n+c+p+FLX=VERBUM+Voc> t(h)orum/<thorus,N+m+c+s+FLX=LUPUS+Acc> pos(s)essiones/<possessio,N+f+c+p+FLX=RATIO+Nom> pos(s)essiones/<possessio,N+f+c+p+FLX=RATIO+Acc> pos(s)essiones/<possessio,N+f+c+p+FLX=RATIO+Voc> (mi)s(sis)/<missa,N+f+c+D+p+FLX=TERRA> (mi)s(sis)/<missa,N+f+c+p+FLX=TERRA+Ab> pos(s)essiones/<possessio,N+f+c+p+FLX=RATIO+Nom> pos(s)essiones/<possessio,N+f+c+p+FLX=RATIO+Acc> pos(s)essiones/<possessio,N+f+c+p+FLX=RATIO+Voc> pos(s)e(ssion)em/<possessio,N+f+c+s+FLX=RATIO+Acc> pos(s)ibilitatem/<possibilitas,N+f+c+s+FLX=CIVITAS+Acc> pos(s)e(ssion)um/<possessio,N+f+c+G+p+FLX=RATIO> pos(s)e(ssion)em/<possessio,N+f+c+s+FLX=RATIO+Acc> pos(s)e(ssion)ibus/<possessio,N+f+c+D+p+FLX=RATIO> pos(s)e(ssion)ibus/<possessio,N+f+c+p+FLX=RATIO+Ab> codicil(l)orum/<codicillus,N+m+c+G+p+FLX=LUPUS> ne(pot)is/<nepos,N+m+c+G+s+FLX=CIVITAS> ammin[i]straticem/<amministratrix,N+f+c+s+FLX=DUX+Acc> [in]dic[cione]/<indictio,N+f+c+s+FLX=RATIO+Ab> di[mi]ssoria/<dimissoria,N+f+c+s+FLX=TERRA+Nom></p>	<p>predicte Stane olim uxoris mee ..... in salutem anime mee et celebrandis. Totum residuum dimitto dicto celebrandis. Totum residuum dimitto dicto docium condam matris sue et faciendo, quas ordino quod predicti faciendo, quas ordino quod predicti faciendo, quas ordino quod predicti custodire uoluerit totum ospicium meum , que ..... per suum testamentum seu , que ..... per suum testamentum seu , que ..... per suum testamentum seu) cum consilio apatrini mei ..... meum) cum consilio apatrini mei ..... meum omnes inter filios meos equaliter omnes inter filios meos equaliter omnes inter filios meos equaliter hic in Iadera, de qua , (cui comitto animam meam — precrzano primi anni post obitum meum pro dictis libris CC ..... relinqu , sicut meis filijs et commissarijs , sicut meis filijs et commissarijs uel cuiuslibet ultime uoluntatis. et mei, filij condam ..... , cum hac libere et pure, si et quarta decima], die vigesimo sexto et legata facta et ordinata</p>	

(1906)

... presbitero Stephano de Semaio et Andree de [Co]topag[na]...

(1959)

Die duodecimo intrante (mensis) iunii ...

... (od „ad etatem legi optimam” do „quod (absit)” precrtano)....

(1969)

...relinquo (alios solidos XX grossorum — precrtano) libras ...

(1969)

.... (qu[am] cicius — precrtano) (in duos an)nos, scilicet... Cum

(2003)

morte nil* <sit> cercius et [h]ora mortis ab omnibus ignoretur

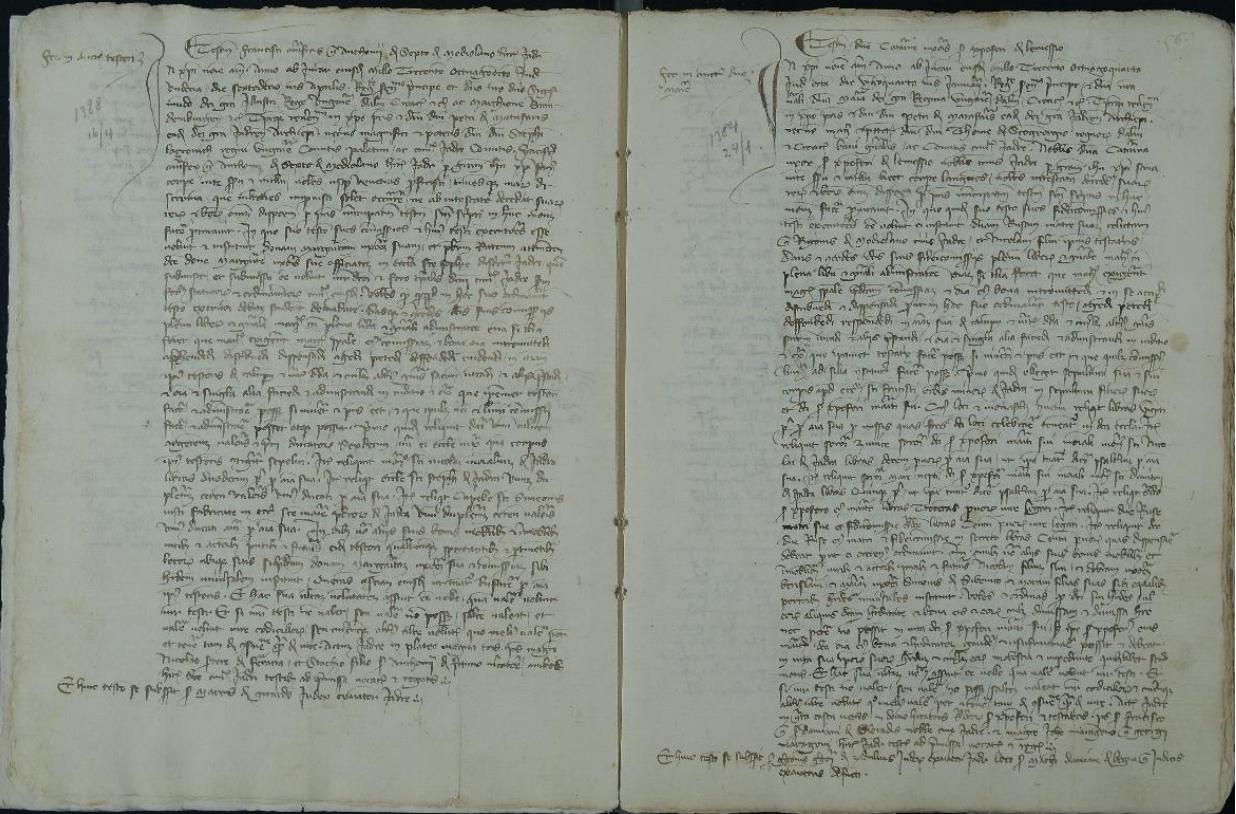
*nil] add. est M sed cancell. M²

(unpublished)

Et si dicta Margarita eius vxor aut quecumque alia vxor sua in[posterum]... ... per dictos suos comissarios
(voluit) vnicumque ...

Future Work

- To reissue the text
- To develop:
  - inflectional grammars
  - morphological grammars

THANK YOU FOR YOUR ATTENTION!

The 14th NooJ International Conference - Virtual Conference,
Zagreb, 5 - 7 June 2020

Formalising the Latin Language on the Example of Medieval Latin Wills

Linda Mijić
lmijic@unizd.hr

Anita Bartulović
abartulo@unizd.hr

Department of Classical philology, University of Zadar, Croatia